

СЛЕПА ВОЈСКА

Тишина у приватној одаји цара Самуила била је тако величанствена, но истовремено и толико мучна и дуга да би било коме мање стрпљивом могла деловати саблашно. То, међутим, не важи за његовог саветника Тијаброса. Овај монах се навикао на тренутке у којима је владар тонуо дубоко у понор својих мисли. Сео је поред огњишта, где су гореле борове цепанице, како би мирно посматрао свог господара. Самуило је и даље седео и ћутао. Само ситни мишићи који су играли на царевом лицу сведочили су о великом умору који га је сколио. Коначно је невољно промрсио:

- Отерај је. Не треба да се бавим врачањима како бих владао својом земљом.

Монах је устао. Сада је надвисио владара, што би иначе била увреда која се плаћа главом да се њих двојица не познају толико дуго, готово од малих ногу. Самуило се никада није односио исто према своје саветнику као према свима осталима.

- Но, она...

Владар му је упутио хладан, сталожен поглед, но негде дубоко у том погледу вешто монахово око спазило је очај.

- И нико не сме да зна за ову понуду, разумеш? – изустио је Самуило гласом који би био прикладнији за изрицање смртне пресуде него за поверљива упутства, иако је то често бивало једно те исто. Саветник се дубоко поклонιο. Зажалио је што није одбио кнеза Димитра кад га је терао да приближи ову жену цару.

- Да, мој господару. Одмах ћу је се решити.

* * *

Тијаброс није ништа морао да говори вештици. Иако је изгледала изузетно младо, као да је до јуче била девојчурак, сама је све схватила по њиховом домунђавању. Извор снаге њених савета и пророчанстава налазио се у надреалном свету, умела је да тумачи људске гестове и да прочита на лицима људи када им је потребна њена помоћ.

- Направио је грешку – уздахнула је исправљајући црну, једноставну хаљину без икаквих украса. Погледала је монаха право у очи, осмехнула се тужно и коначно посегнула за крзненим капутом, поклоном од кнеза Димитра. Рекла је: – Лута по тамним ходницима, а треба му бар један зрак светла да нађе прави пут...

Тијаброс јој се приближио и ухватио је за раме. Стиснуо је свом снагом, као тврдоглаву мазгу. – Нећеш ти да будеш светлост нашем цару! Радуј се што није наредио да те убију. Враћај се свом кнезу и уживај у посети Охриду док можеш.

Жена је тихо уздахнула. Последњи пут је погледала собу. Још никада није била толико близу цара. Чак одавде је осећала његову разорну самоћу, тугу и потребу да неко распрши маглу која је лебдела понад његове главе, исто као и брига за будућност.

- Заиста би требало да ме послуша... – изустила је.

Монах јој је импулсивно окрзнуо руком лице. Зачуђен сопственом реакцијом, можда чак и мало уплашен, подигао је руку као да хоће нешто да уради, можда да се извини збуњеној вештици. Но, само јој је без речи показао врата. Трљајући повређени образ похрлила је ка излазу. *Враћај се свом кнезу* – помислио је љутито.

* * *

Коначно, оставши сам, цар није морао да се претвара. Био је уморан, осећао се попут библијског пророка чије је име носио. И попут њега, погледајући у прошлост, могао је да каже: *Моја је заслуга њихово уједињење. Као библијски Самуило који је ујединио Израелце прошив Палестинаца тако сам и ја скупио племена и земље прошив илацићевља, дао сам људима њихову сојсвену државу.*

Сада се пак све отело контроли. А крив је био баш тај проклети владар Константинопоља, Василије II. Он је, као и сам Самуило, веома млад ступио на престо. Ратовали су неколико деценија, очигледно у име држава, но било је у томе нечега личног: некаква игра карактера, надјачавање, као у рвању. Упорни непријатељи који никада нису један другогме погледали у лице...

Међу личним стварима, у једном од ковчега, Самуило је чувао медаљон са Василијевим ликом. Био је то портрет владара који је напустио безбрижан и раскашан начин живота по којем је некада био чувен. Портрет сировог, сумњивог и раздражљивог мушкарца, усмереног само ка једном циљу: ширењу граница Царства колико год је то могуће за један људски век. Понекад би га Самуило клео, исто као и за време оне грчке експедиције када је био рањен у бици против византијског вође Никифора Ураноса у пелопонеској земљи. Ипак, чешће је гледао у лице владара Византије након тријумфа уз питање: *Шта саг, мајора бугало? Имаш ли нешто да ми кажеш?*

Њихове су се стазе први пут укрстиле када је млади Василије водио своју инаугуралну експедицију право на бугарске земље против младога, тек крунисаног цара. Тада је освајач дошао чак до Середике, кренуо је у срце словенске земље. Град, упркос опсади, није освојен. Самуило је био победник, након што је у Трајановим Вратима припремио заседу за византијску војску у повлачењу. Извршио је прави покољ. И дан данас на сам помен тог тријумфа очи старог цара засијају. *Ех, они Грци, како су бежали!* Крвљу која је потекла из њихових тела могао је да нацрта руту до самог Константинопоља! Чак и даље, до самог Дорилеја... То је била казна за раније понижење када је владар бугарске државе, Борис II, окован обвезницама, славио тријумф Јована Цимискија у главном граду. Самуило је потиснуо ту срамоту. Желео је да се прослави. Маштао је да буде попут Симеона, који је уз почаст дочекан у Константинопољу и који је примио круну из руку тамошњег патријарха, бугарског василевса, па га скоро почеше посматрати као неког ко је раван византијском цару, што би му истовремено отворило пут ка византијском престолу. Скоро... Дворске интриге су омеле Симеонов план. Млади Самуило, гутајући крајеве слабог Царства, намеравао је да исправи ту грешку. Стари цар се горко насмејао плановима овог младића жедног освете и грчке крви, попут њега некада.

Камо среће да је на другој страни неко други, неки нашминкани фићфирић који се плаши саветника, усмерен само на читање књига и дворске забаве... Зашто му је судбина ставила на пут тог човека који је исто као и он мрзео туђу моћ поред себе? Дошао је час да ратује са царем-војником. А не, као увек до сада, са царем-ерудитом, заштићеним од земаљских ствари, који лута између теолошких, односно законских догми.

Испрва је Василије тешко подносио нападе бугарске војске која је допирала до зидина Једрена. Но, с временом је превазилазио сопствене слабости, пробудио је у себи правог борца. Последњих десет година су се низали византијски тријумфи. Цар је већ успео да покори Македонију и Тесалију, мало по мало освајао је градове и тврђаве, те је намеравао да започне општу битку са Бугарима усред њихових земаља.

Самуило није имао илузија: на лето ће се све разјаснити. Да... све му је измакло из руку. А што је било још горе, његов син јединац, Габријел Радомир, није био погодан наследник. Недостајало му је карактера, вештине преговарања са људима, а напослетку и разборитости да у тешким ситуацијама заузме свој став. Школе на које је Самуило слао сина научиле су га манирима, али не и храбрости ни мудрости која је била обавезна за владара. Цар је забринуто гледао у будућност и уопште га није тешило то што и Василије има сличан проблем са наслеђивањем. Обојица су били стари и болесни. Један је желео да задржи све шта је са толиком муком створио, други је пак желео то да отме и да се његово име вечно слави. И увек се Самуило повлачио у тој игри, а Василије је тријумфовао.

Цар се приближио ковчегу и ископао медаљон. Отворио га је и погледао с мржњом, оштро, као грабљивица свој плен. – Како да те победим? – нагло га је обузео талас врућине, напад незадрживог беса. Бацио је медаљон на под. Подигао, те бацио још једном... и још једном... Тек онда се смирио. Шутнуо га је под софу. *Тамо ѿи је месѿио* – помислио је сујетно – *у ѿрашини и ѿрљавиѿини, у забораву!* Ова бука је тргла Тијаброса. У његовом погледу се читовао немир.

– Ништа се не дешава! – смирио га је Самуило уз горак осмех. Монах је одговорио уз исти кисели израз лица. – Баш гласно размишљате, господине. Цар је само нестрпљиво одмахнуо руком. – Боље да ми кажеш шта ти мислиш: да ли је могуће да се у лоше мајке роди добар син? Саветник је добро познавао свог господара, па је лако схватио о чему говори. – Мислите, господине, на Теофана и његову мајку? Истина да је одувек била проста жена, можда чак и убица како причају, но за своју децу је увек желела само најбоље. И он је можда исто тако најбољи за Византију, иако нама доноси све саме несреће. Самуило се намрштио. Ипак ништа није рекао, јер је у Тијабросовим речима налазио смисао. Он га је ценио због истине, а не глупости изговоране због страха или малоумности.

– Но, како доћи до њега? – упитао је очајно. – Покушавао сам да га уходим, трујем, чак и да са српским горштацима склопим тајни савез против њега. И све узалуд. А сада нас узнемирава, на пролеће ће поново покушати да нам доака, да нас истера из родне земље. Монах је уздахнуо. – Он је прави наследник Теофана, господине. Држи скиптар и неће да га пусти, све се од њега може очекивати. Не знам има ли неко ко би могао да утиче на њега. Добро знате да готово никога не види и да све одлуке доноси сам. Можда се плаши, а можда никоме не верује. Треба га победити у рату, не постоји

друго решење. – То сам и сâм знао – слегнуо је раменима разочарани Самуило. – Тражио сам лакши начин. Тијаброс је оклевао. – Господине, могу да је до... Цар га је тихо упозорио подигнутим прстом и то беше разлог да саветник замукне на пола речи. Беспомоћно је разгледао собу. Била је безмало празна. Доста богатије је изгледала, рецимо, соба кнеза Димитра, па чак и његова, што је монах, посрамивши се, констатовао. Самуило није волео раскош. *И њо му је заједничка особина са оним сѣарцем из Конѣанѣиновоља* – помислио је Тијаброс изненада. – Иди – замолио га је његов господар, уз ненадану нежност. – Хоћу да се помолим у самоћи.

* * *

Ујутру, тек што је устао, Димитров гласник је донео писмо. Кнез је молио за састанак у четири ока. И Самуилу је то одговарало. Хтео је без сведока да разговара о ратном походу који се ближио. Јуче, у по ноћи, пробудио се уз врисак, након чега је устао и попио неколико гутљаја воде. Није могао да спава, размишљао је о многим стварима. Битка на отвореном било би најбоље решење, но можда боље да покуша да намами старог познаника у замку...?

Димитар је ушао у собу као у складиште оружја. Његов корак беше жустар, а став ратоборан. Клекнуо је на колено, погнуо главу, но када је цар дао знак да се остави тих увиђавности, поглед вође бугарске војске одмах се зацакли. – Отерао си је, господару? – почео је. У први мах цар није сасвим разумео на шта је кнез мислио. Тек након неколико тренутака схватио је на кога Димитар мисли. – Отерао – потврдио је. – И сам знаш да сам тражио помоћ од вештица неколико пута, но није нас то спасило од несреће. Кнез се намрштио. – Она је посебна. Проверена. Самуило је направио неколико корака по соби. Насмешио се подмукло. – Проверена, исто као и она која нам је рекла да идемо у Једрене, на сасвим супротну страну света када нам је Василије опседао Видин? *То ће одераѣиѣи Василија*, тврдила је загледана у живу воду. *Цар ће засијурно ѣохрлиѣи га сѣаси свој ѣраг...* Међутим, осам месеци је опседао нашу тврђаву, до пада, и шта смо добили тиме што смо разарали Једрене? Већ десет година покушавамо да добијемо натраг Видин, узалуд. Ето, колико нас је коштао савет те жене. Заустави се на трен, па дометну: – Да, сећам се да ниси ти онда водио војску, нити си ми предлагао ону вештицу... – Ова је већ неколико пута предвидела истину – промрмљао је нестрпљиво кнез, већ црвен у лицу. – Могли бисмо искористити ту помоћ... шта нас кошта?

Цар се приближио прозору. На дворишту очишћеном од снега који је преко ноћи обилато падао, неки дечаци су вежбали мачевање дрвеним мачевима. Самуило руком позва Димитра и показа му децу. – Нама треба храбрости и разума. Можда и још ухода. Све ће се решити на лето, знам из искуства, помоћу мача и лука. Уздахнуо је, приближио се столу поред зида. Насуо је вино у два сребрна пехара, један је додао кнезу, а други подигао до усана и отпио гутљај. – Димитре, момче, зар стварно верујеш у те глупости? – запитао је коначно. – Овде смо сами, нико нас не слуша, па ћу ти отворено рећи: био би лош вођа да уместо тебе треба да одлучују женске главе! А ипак те ценим, јер си храбар и у моје име си добијао битке без помоћи вештица или демона, само

захваљујући војничком занату! Кнез је још снажније поцрвенео у лицу, загризао је усну тако да се чинило да ће одмах потећи крв. Ипак ништа није одговорио.

* * *

Те ноћи у кнежевој соби дуго су гореле свеће, те се наоколо ширио мирис воска. – Треба да се чуваш Радомира – јаукала је вештица. – Реците му... када га погледа... његов хладни задах ће донети цару смрт... Кнез је слегнуо раменима. Није у царевом окружењу било никога под тим именом, осим његовог сина, ког су прогнали са двора. Треба се тога сетити... кад дође одговарајући тренутак. Димитар се осмехнуо окротно, угловима усана, без откривања зуба. Посегао је за припремљеним конопцем. Можда би требало да се плаши последица онога шта је намеравао да учини. Но ипак није још био стар, навршио је тек тридесет две године. И желео је власт, коју не би морао ни са ким да дели.

* * *

После два дана, у предграђу, пси су ископали из снега тело вештице. Поред је лежао штап и завежљај ствари. Неки су се чудили што је жена напустила главни град сасвим сама и отпутовала завејаним путем. Но, били су ту и други, попут Тијаброса, који су се молили приљежније но обично, као да су њихови греси већи.

* * *

Ово је било много горе него пораз од стране Никифора Ураноса на Пелопонезу! Оно је било случајно, десило се за време пљачкашког похода по туђој земљи. Овде су упали у замку лукаве лисице која им је дозволила да се попну на бјеласичке превоје, као да су бежали... па се тек изненада зачуло да је њихова војска свугде, баш свугде – стезали су обруч око Самуилове војске! Право је чудо што је василевс успео да води своје трупе преко брзог, набујалог Стримона! Право је чудо што је, уместо да упадне у замку, успео сам да је направи! Једино захваљујући Димитровом пожртвовању стари цар је преживео и побегао из замке. Завршило се само на озбиљној рани на нози, изнад колена. Лежао је беспомоћно у кочији која је тандркала по неравном путу, бацајући у ваздух меку постељину заједно са Самуилом.

Повлачење је предводио један од локалаца, који је познавао планине као свој џеп. Похитао је напред дајући групи владаревих сапутника могућност да размене неколико поверљивих речи. – Кнез Димитар се бори као никад, као сам ђаво! – Тијаброс који је ишао на коњу поред кочије покушавао је да утешу владара. – Није још све пропало! Некако ће се повући са својим људима. Василије ипак никаквим прелазима неће успети да продре са војском, сви мостови су срушени! Самуило је одмахнуо главом. Био је све блеђи. Рана је непрестано крварила. – Није готово – јаукнуо је. – Спаси четврт војске, ако Бог дозволи. Нагло му се завртело у глави. Затворио је очи и утонуо у немиран сан. Гледајући рањеног цара, саветник се питао да ли ће га довести живог

у Прилеп, удаљен два дана брзе вожње. Приближио се водичу и упитао га то. – Ове су планине победиле многе – на трен је оклевао, те добацио – и ми смо се неким чудом спасили. Но ако већ треба да стигнемо у град, одговорност је на мени. А да ли да оставимо цара живог или не, само Бог зна. Тијаброс је слегнуо раменима. Свака гора под којом се губи за пораженог је зла. Но, за победника је добра. Монах се надао да се никада, али никада неће вратити тамо.

У даљини изнад масива назирао се високи врх покривен снежном капом, тек негде откривајући гранитна ребра, испупчена као на људском скелету. Мимоилазили су га слева, силазећи у дугу долину, где је лежао Прилеп. Водич се само осмехнуо својим мислима. Видевши монахов страх није поделио са њим да су локални мештани ову планину, иако добро знају за ужасне лавине које се обрушавају с ње, назвали Радомир. У њиховом дијалекту, сусрести се с Радомиром, значило је смрт у планини.

* * *

Сунце је пробудило Самуила. Блесак који је продирао кроз шупљикави материјал завесе, допирао је до царевог кревета, грејући његово слабо тело. Дуже време старац је лежао непокретно, присећајући се ко је и шта ради овде. После му се вратило сећање на прогон у бјеласичком венцу, на рану, на панични бег... Намргодио се гадљиво, па је одлучно збацио кожно ћебе којим беше покривен до саме браде. Нога му је била умотана у дебели завој, испод ког је стављен лековити мелем. Није га болело, а није осећао ни задах гангрене. *Биће добро* – помислио је.

Негде иза зида су одјекивали звуци разговора, но Самуило је био још поспан и слаб па није био расположен за друштво. Неколико тренутака касније чуо је само шкрипање шарки када би неко преступио преко прага собе. Цар се окрену у том смеру, но капут који је висео поред врата скривао је силуету госта. – Ко је? – упитао је с пола гласа, рефлексно се осврћући за неким оружјем. – Ја сам, господару – смирио га је Тијаброс. Монах је ушао и брижно затворио врата. Сео је на једноставну, дрвену столицу поред владаревог кревета, пажљиво затварајући врата за собом и загледајући га знатичељно.

– Колико дуго лежим? – упитао је Самуило. – Три дана – одговорио је колебљиво саветник. – Рана је доста дубока, изгубили сте много крви, господару... Цар је на тренутак ућутао. *Три дана... иначе, прошло је шест од бијке.* – Шта је са Димитром? Са војском? Тијаброс се само узврпољио. Столица закрчка као да ће се распасти од његове тежине, иако монах беше витак, боље рећи мршав. *Ех, намештај је овде сличан трагу: сиротињски* – помислио је Самуило. – *Није исти као онај у Охриду.* Прилепски замак у ком су боравили није био ни по чему сличан тврђави у главном граду. – Не знам. Вратиле су се неке расуте групице, остали, очигледно под Димитровим вођством, и даље се боре... – Нећу ни да чујем за реч „очигледно“! – прекинуо га је нестрпљиви владар нагло се усправивши у кревету. Но напор је био превелик, па је поново пао на постељу. – Шта чекаш? Да умрем овде?! Како то не знаш, шаљи курира, зар треба да те учим?! Дођавола, зашто ниси то већ учинио?! Саветник је скоро истрчао из собе.

Тек касније, као да га је Тијаброс дозвоа, ушао је лекар, старији брадоња, с погледом пијавичара, рефлексно гледајући где би на болесниковом телу могао да размести своја љигава створења. Загледао је рану, климао главом, и коначно констатовао да ће Самуило бити у стању да устане из кревета за три дана. Затим су слуге донеле оброк. Цар је попио мало супе, узео неколико залогаја печења, натерао се да поједе јабуку, те коначно, љутитим покретом руке, отерао све напоље. - Губите се! Морам да мислим! Осећао се довољно јаким да размишља о следећем потезу. Василије је добио битку. Но, питање је да ли ће добити рат! *Нисам ипак окрућан ѿоуиш Крума, не ѿијем вино из лобање једној визанѿијској цара* - помислио је са згражавањем Самуило, немоћно гужвајући постелу. - *Желим само добро за своју земљу. Желим да исѿраје. Боже мој, да ли је ѿо сѿварно ѿревише?*

Негде тамо Василије је засигурно тријумфовао. Но у царевом срцу мржња се мешала са горчином. *Он би био сѿреман да ѿрекши своје ѿринѿије. Продао би душу ѿаволу само кад би имао ѿрилику* – настављао је владар Бугара суморно да размишља. – *Већ је ѿроменио и своје раѿине обичаје. Уместо да ѿочиње камѿању усред ѿролеѿа и крајем леѿа се враѿа на свој ѿерен, као ѿѿо би ѿо ѿребало ѿрави цар да чини, ѿај бесни рис је био сѿреман да овде зимује и да се бори док не ѿосѿиине циљ! И корисѿио је сваки начин, чак и одвраѿну издају. Драч ипак није ѿао ѿосле сѿрашне оѿсаде, зигови нису срушени. Визанѿинац је ѿоѿкуио ѿуде, чиѿав ѿрад је без дана борбе ѿрешао на ѿеѿову сѿрану. Да ли сад исѿа судбина чека и Прилеј? Ја овде лежим чекајући Димиѿра, док се они можда за мене већ цењкају као за кокош на ѿијаѿи? Можда су за Василија ѿаранѿије за ѿрад вредне ѿолега на сѿарој цара, вођеној на ужеѿу, ѿоуиш ѿелеѿа ѿред клање, исѿо као ѿѿо је већ један василевс водио Бориса II? Коначно, не смисливши ништа друго осим да кришом убије василевса, заспао је.*

* * *

Када се због бола који се ширио из ране поново тргнуо из немирног сна, из мучног незнања, дан већ беше при крају. Сунце се више није могло видети кроз прозор. Пријала му је тишина. Али га је у исто време и бринула. Живот у замку никада није тих, сада је пак деловало као да је куга прошла кроз Прилеп и само је старог цара Бог оставио живог. - Тијабросе! – довикну. Мук... Када његов глас утихну, у соби настаде непријатна тишина. Владар није чуо ни пацове ни мишеве, као да се све живо сакриво у рупе. Тек после неколико дугих тренутка врата су несигурно зашкрипала. Самуило се подигао с муком на лактове и јаукнуо јер је ногу поново прожео болни пламен. - Лезите, господине – замолио га је монах са врата. - У реду је... заиста је све у реду – убеђивао га је Тијаброс. Но израз његовог лица је сведочио сасвим супротно. Није знао да лаже. Можда му је цар баш зато одавно све поверио и још никада није зажалио због тога. - Пораз? – јаукнуо је болно, покушавајући да се придигне из кревета. - Немој да ме лажеш! Град нам је одузет! Куга? Причај, бедни монаху, немој да ме штитиш од истине! – његова рука је чврсто стиснула Тијабросово раме. Саветник је само у тишини помогао Самуилу да стане на ноге, видевши да га је попут болесног детета немогуће задржати у кревету. Стојећи једва на климавим ногама, сикћући од бола који је допирао из ране

на нози, стари владар је начинио неколико корака те је посегао за бундом од рисовог крзна која је лежала на клупи. - Реци ми шта се дешава! – подигао је глас. - Сместа! Тијаброс је с муком изговарао речи: - Наша војска се враћа... поражена... На Самуила ово није оставило неки утисак. Бежећи преко бјеласичких превоја већ је знао да је битка изгубљена. Ако се део војске враћа, требало би одмах организовати одбрану, јер иза бегунаца иде Василије са својом војском. - 'Ајмо... треба им показати да цар још живи... треба их подстаћи, дати им нову наду... – довикивао је речима испрекиданим од бола. Тијаброс је покушавао нешто да каже, али Самуило му није дао да дође до речи. Први је изашао из собе.

Све око њих беше пусто, као да су сви побегли из замка. Тијаброс је запамтио на коју је капију требало да дође војска и повео је тамо цара. Већ се скупила повећа гомила знатижељних људи. Крила градске капије су била размакнута, решетка подигнута. Прва група војника је управо закорачила унутра, а пут за упориште био је црн од глава њихових сабораца који су их следили. Корачали су један иза другог, несигурно пружајући испред себе руке, као слепци. Цар испочетка није разумео зашто, но врло брзо је схватио... Готово сви беху ослепљени. Што их је више улазило на велики трг иза капије, то је све страшније изгледало. Само је понегде понеки војник жмиркао једним спасеним оком и водио друге напред, унутар тврђаве, исто као што их је раније довео у Прилеп.

У сутону је тај караван слепих и њихових једнооких водича изгледао ужасније од ноћне море. Јер у кошмару се појављује само неколико, највише десетак страшних ликова и грозни задах страха, овде је пак, испред Самуилових очију, пролазила бесконачно дуга убога војска која се гомилала на дворишту, полако продирућу до прилепских улицица и капија.

Стари цар није био у стању да се пробуди и отрезни од надолазеће грозоте, и даље је, заједно са Тијабросом, стајао на степеништу окренутом према дворишту. Посматрачи су ћутали. Гомила војника се уливала у градске улице, тетурајући се уз тихи резигнирани јаук. Било је јасно да је Василије пустио све ухваћене на пролазу у Бјеласици, трајно их ослепивши пре тога. Стотине, хиљаде ослепљених. Самуило је свом снагом стискао зубе. Послао је ту војску у битку, мада је знао да ризикује, али се ни сам није штедео, о чему је најбоље сведочила болна рана на нози. Да су ови људи једноставно погинули, као што то обично бива – поднео би то исто као што су подносили сви владари одвајкада и исто као што ће то увек подносити. Но, човек ког је толико мрзео, вратио му их је живе, а ипак неспособне за било шта, у неку руку мртве. Самуилу навреше оне речи које је помислио пре неког времена, речи тешке попут камења: „Шта сад, матора будало? Имаш ли нешто да ми кажеш?“ *Сага шћеба да се брине о шим људима – помислио је цар очајно, бесно, љутито. - Толико хиљада људи! Толико шрошкова! Боље да су поинули у неком јарку! Ово је било ниско, иде јод да се појаве, циљ им је само да ше морално јазе, да унишше веру у смисао борбе. Исшо као шшо су морално зизили све ове војнике. Јер ко би волео да ја шреширају шoliko окрушно умесшо да поине часно ако већ шћеба?*

А онда су ка Самуилу скренула двојица. Један беше водич, с једним оком. Други пак сасвим слеп – Димитар. Ослањајући се на Тијаброса, владар је направио неколико

корака према кнезу, суорганизатору ратног похода, а сада и жртви тога рата. Неколико веома тешких корака. Као да се бори са бесном речном струјом. Водич је нешто шапнуо Димитру, а кад су цар и саветник већ били надомак испружене руке, кнез се поклати покорно, с уважавањем. Монах се плашио да ће полудети, да ће почети да вршишти. Почео је да се у себи моли Богу – не, не за спасење и оздрављење ових несрећника. Молио се за блаженство брзог заборава те застрашујуће сцене. Димитар је стајао укочено, као да се плаши неког неспретног покрета, због ког би могао испасти смешан. Крвавим очним дупљама гледао је Самуила који није био у стању да проговори ни реч. Чинило се да је време стало – бар за неке. Коначно, кнез је покушао нешто да заустити. Мицао је уснама, без гласа, једном па другом, те уместо речи, чуо се само тих, готово нечујан плач. Погнуо је главу, те начинио два несигурна корака. Његов се водич придигао, пратећи свог вођу... Владар такође није био у стању да проговори ни реч. Само је дисао тешко, све шумније. На челу су му искочиле дебеле вене. Одједном је крикнуо, неразумљиво, подмукло, више од беса, него од бола – и оставши без свести, пао на снег.

* * *

Тијаброс је бдео над креветом болесника даноноћно. Одлазио је само на службу у цркву. Једном је пошао и у посету Димитру који, затворен у својој соби, није желео да прича ни са ким. Саветника је ипак пустио унутра. И можда, због округлости и беса који су суморни сапутници очаја, а можда и зато што је желео коначно да подели са неким своју страшну тајну, исповедио се и поверио му истину о страшном греху који је учинио и због ког ће се кајати до краја живота. Монах је изашао сав потресен. Све до тада је мислио да је вештицу убио неки лопов, због драгоцене бунде, кнежевог поклона.

Молећи се, саветник овог цара који беше на самрти, обично је плакао. А људско саосећање, погледи пуни дивљења и тиха исповест о томе колико воли свог владара, наносили су му само бол, толико снажан да се суздржавао да не почне да вршишти усред те божанске тишине и да је тако разбије у парампарчад.

Једне вечери, после службе, задржала га је нека баба, увијена у старе крпе, одвратна, осећала се на беду и старост. Желео да је отера што пре и да се врати свом владару, но она се ухватила за његову хаљину као пас. Коначно је застао, схватајући да ће је се брже ослободити ако послуша шта хоће да му каже. На тренутак је дисала тешко, уморна од борбе са Тијабросом, те је коначно извукла испод хаљине малени завежљај. Унутра је засјало шарено стакло. - Изгубила сам сина на том пролазу – рекла је огорчено. - Али наш цар је био добар, па нема у мени беса... Нека узме ову живу воду са чудесног извора, па нек натрља њом слепоочнице – ставила је бочицу брижно у монахов длан, и стиснула његове прсте да је не испусти. - Помогла је код свих страшних болести, нека проба, неће штетити... – утихнула је, јер шта више проста баба може да учини но да пружи оно најдрагоценије што има, оно што је чувала за свог сина, али њему је нешто друго било суђено.

Гледајући ту стару, изборану жену, некада плавих очију, сада пак избледелих попут летњег неба без облака, саветник се сетио лица вештице у Охриду. И њених речи. Тек сада је схватио да су звучале као молба. Међутим, у граду су изненада почела звонити звона. Вероватно је долазио Василије са својом војском. Или је негде избио пожар, иако саветник није могао да види нигде облаке дима. Ипак није знао да лаже ни самог себе. Добро је схватао шта су стварно означавала та звона: цар је умро. Покрио је лице длановима. Стаклена бочица испала му је из руку. Засјала је на светлости одлазећег дана, а затим утонула у снег.

* * *

Две недеље после Самуилове сахране монах Тијаброс је одлучио да потражи неку јазбину у неприступачној планини, да пости, медитира, па напослетку и умре. Испрва су пробали да га спрече, говорили су му да ће се лоша срећа прекинути, и да се рат са Византијским царством може добити. Радомир, нови цар, хтео је чак да га зароби и задржи у закључаној соби толико дуго да монах коначно изађе из најцрњег очаја. Нови цар није баш саосећао с њим, већ је био свестан да је овај стари монах био дуго очев саветник, те да му његова мудрост неће још дуго бити доступна. Тијаброс је ипак тврдоглаво говорио свима да не жели гледати пад своје земље. Није ни пробао да објасни људима како је имао у својим рукама кључ за успех и бољу судбину за све Бугаре, и да је дозволио да му склизне из неспретних прстију. У сопственим очима је био крив. Требало је више да инсистира. Коначно је то схватио, иако је било прекасно. На крају су констатовали да је трајно полудео од очаја и да његове речи само изазивају немир међу људима. Дозволили су му да оде.

Благословио је становнике Прилепа и отишао на свој последњи пут. Ко зна, можда је сам милостиви Бог послушао његове молитве за брз заборав? Није стигао далеко. Одмах су га на путу шчепали вукови коју су га раскомадали, како би се нахранили, а већину костију су развукли по околини. Лице је ипак остало нетакнуто. И они, који су нашли монаха, били су зачуђени, јер уместо гримасе страха, на старом лицу су видели... олакшање.

(С њољској иривела Аињешка Жуховска Арени)